

OLVASÓLÁMPA

ZUHANÁS A REPÜLÉSBEN

Kell-e tudnom, kell-e ismernem vajon, hogy mi történt kettejük (vagy hármójuk) között, amikor ezeket a verseket olvasom? Fontos-e ismerem a körülményeket, a harcokat, a csatározásokat, az elmenéseket, a visszatéréseket, a gyötrelmeket, a szenvedéseket, a szakításokat, és a szakítani igazán mégsem tudásokat, a mélységeket, magasságokat, a szárnyalásokat és a zuhanásokat? Fontos-e tudnom úgy, ahogy ezek a versekben nincsenek benne? Tisztában kell-e lennem azzal, hogy ki volt Ő, hogy kik voltak a szereplők, kik voltak a még szereplők, hogy hogyan néztek ki, hogy az egész hogyan indult, mi történt, hogyan történt, hogy hogyan alakult ki, mi volt az első szikra, stb.? Elég lehet-e, elég kell-e legyen annyi nekem, olvasónak, amennyi számomra a versekből kiderülhet? Csomó ilyen és ehhez hasonló kérdés merül fel, és fog is felmerülni, amíg világ lesz és ember lesz a földön, amikor az ilyen vagy hasonló verseket, műveket olvassuk, köztük ezt is, ezt a rettenetes, fájdalmas, lírai rekviemben elsirató, 120 szonettben emléket állító munkát, a Szabó Lőrincét¹.

Vajon csak napjaink szupermost nemzedékét, vagy mindenkori kukkolóit érdekli-e, érinti-e meg a kulisszák mellé/mögé is bepillantás vágya, óhaja, készítése, ez a fészbuk-kukkoló-kíváncsiság, hogy látni akarjuk a vers, versek mögötti arcot, „olvasni” a versek körüli, mögötti embert, a leveleket, a dokumentumokat stb. Mert mi sem lehet bizsergetőbb egy tiltott viszonymnál, egy tiltott kapcsolatnál, mi sem lehet stimulálób, veszélyesebb a kizökent időnél, a szokásostól, a „normálisnak tartottól” eltérőnél? Mi sem lehet inspirálób, varázslatosabb egy ilyen szerelemnél: titkos találkozások, titkos üzenetváltások, minden eshetőségre felkészült fedősztorik, szavak nélküli, csupán pillantásokból, titkos érintésekből is megértett mondatok, párbeszédek, üzenetek; szabályok, amelyeket igen vagy nem egyeztetnek, meg- vagy nem beszélnek meg előre, mégis működnek, amikor a fantáziájukat használják csak, találékonyak, elszántak, és nincs előttük, mert nem ismernek soha lehetetlent. És aztán ez kiderül. Vagy nem. És ez véget

1 Szabó Lőrinc: A huszonhatodik év. (In *Szabó Lőrinc összes versei II.*) Budapest, 2003, Osiris Kiadó. Uő: *Homlokodtól fölfelé.* Budapest, 2000, Nap Kiadó.

ér. Vagy nem. Ez esetben azonban, 25 év után: igen. A kedves megnyitja a gázcsapot, és pontot tesz a kapcsolat végére. Illetve dehogy is tesz. Mert ezután jön még a java, vagy 116 szonett, a lírai rekviem, sirató, a viszonyt, ezt a szerelmet percről percre újraélő, újragondoló szonett-sorozat. A (majdnem) mindent vállalásnak az ideje, amikor felfedődnek a kártyák, lehull a lepel, és a vers, a versek leplezetlenül (sok mindent!) megmutatnak. Amennyit versben meg kell és meg lehet mutatni. De van-e tétje már ilyenkor, kérdezhetjük? Van. Nincs. Van. Nincsen. Nincsen? Hiszen kész, lezáródott már valami. Egy szakasz, ami tulajdonképpen az élete, az életük volt. Van? Hiszen vállalja ország-világ előtt ezt a szerelmet. A titkolózások, bujdosások, titkos találkák, titkos érintkezések, a sóvárgások, egymáskeresések, elválások és újra találkozások gyötrelmeit, büntudatát és lelkiismeret-furdalását, a csalás bűneit, a csalás fájdmát, és a szerelem mindent felülíró csodálatosságát. A kérdés nyitott. Illetve megválaszolhatatlan.

Mme Dubarry, Mme Pompadour, Louise O'Murphy (François Boucher képeinek modellje), Dante Poklának „húspan vétkező” szerelmesei, Paolo és Francesca csak egy-egy kiemelt, nem is jellemző példa a történelemből. Negyedszázadnyi szenvedély és szenvedés, titkolt együttlétek, vívódások és zaklatottság, a teljességet kereső kapcsolat, a mindenséggel mért egyesülés szándéka és öröme, és a lélek szüntelen kielégítetlensége. Lelkifurdalások és gyötrelmek, megkönnyebbülések és állandóan egymásra rakódó terhek, és ezek fölött, között, mögött a mindent elsöprő, mindent leigázó szerelem. Édes, mámorító gyötrelmek és viszontagságok.

Az utókor, a kukkoló utókor pedig hálás lehet, mert fellebbent a titkok elől a fátyol, nem móríci hálószoitatkok (vö.: Simonyi Mária, Csibe-szerelem) fedődnek fel, hanem egy igazi szerelem valódi természete. Egy valódi fergeteges szerelemé. Hogy igen, így néz ki, ilyen ez. Nem kétszereplős ebben az esetben, és többnyire más esetekben sem, hanem négy- vagy többszereplős. Menny és pokol, mélységek és magasságok. Elszakadni akarás és elszakadni soha nem tudás. A társadalmi elvárások és az egymás iránt érzett felelősségtudat miatt egyikük sem akart elválni. És az is, a férj, feleség iránti is, szerelem volt, mindkét részről, hiszen mindketten szerették a másik társat is, úgyiszlván mindkét nőre, férfira szükségük volt. És a csalás bűnössége, a tisztaság elvetésének, a tisztaságra való méltatlanság érzésének

erőssége, a mások megvetéséé. Szóval: nem lehetett könnyű. De szép lehetett. De csodálatos lehetett. Nagyszerű lehetett. És rettenetes lehetett. És nem mellékesen: szenvedések, gyötrelmek, szépségek „hullámvasútja” árán adott az irodalomnak egy ilyen nagyszerű lírai rekviemet, egyenletesen magas színvonalon, több, messzire kiugró szonett-remekléssel. (*Fekete Vince*)

EGY KORAI SALINGER-KÖTET

„45 évesen az ember ne olvasson hülyeségeket – pláne, ha fizetnie is kell a könyvért” – egyebek mellett ilyesmiket szoktam gondolni, amikor nagyobb könyvesboltokban turkálva elővesz a legocsmányabb betegség, a sznobéria. Nemrég mégis elkapott a hév, s 15 lejt fizettem J. D. Salinger *Három korai történetéért*². S hiába győzködtem magam, hogy egyik kedvenc szerzőmről van szó, aki megérdemli, hogy minden (magyarul is megjelent) kötete ott legyen a polcomon, a három történet elolvasása után annyira szégyelltem magam, mintha loptam volna a könyvet.

De vajon miért épp *ezt* a három (tényleg *korai*) történetet adta ki 2014-ben (Salinger halála után 4 évvel) a memphisi The Devault-Graves Agency (miközben közel 30 darab, kötetben még meg nem jelent Salinger-történetről tud a szakma)? Nos, a válasz meglehetősen egyszerű: a memphisiek kiderítették, hogy ez a három történet nincs Salinger szerzői jogi védelme alatt, tehát semmi veszténivalójuk nincsen (értsd: nem kell tartani a Salinger-örökösök perétől), a profit viszont annál nagyobb lehet, mert Salinger rajongói bizonyára ezt a soványka kötetet is meg fogják venni (hiszen 50 éve nem jelent meg új Salinger-kötet!). S hogy milyen jól spekuláltak, arra élő példának itt vagyok én (s az ocsmány sznobériám).

Magukról a történetekről nincs mit mondani: az elsőben (*A fiatalok*) egyetemisták diskurálnak egy buliban, a másodikban (*Menj fel Eddie-hez*) egy fivér győzködi táncosnő (konzumhölgy-gyanús?) hűgát, hogy vállaljon el egy munkát, a harmadikban (*Egyszer egy héten ki fogod bírni*) egy férj próbálja rábeszélni a feleségét arra, hogy míg ő a II. világháborúban lesz, az asszony vigye el (egy héten egyszer) a nagynénit moziba. És: könnyed cseverészés mindhárom történetben, valahogy így:

2 Bp, 2015, Helikon Zsebkönyvek 14.

- „– Miért nem kell neked ez a meló?
– Egy szóval sem mondtam, hogy nem kell.
– Akkor miért nem akarsz elmenni Jacksonhoz?
– Mert nem akarok többet tánckarban fellépni. És különben is, utálom Eddie Jacksont.
– Értem – mondta Bobby. Felkelt, és odament az ajtóhoz. – Elsie!
– szólt ki az ajtón. – Hozzon nekem egy csésze kávé! – Aztán újra leült.
– Szeretném, ha elmennél Eddie-hez – mondta.
– Én meg nem akarok elmenni Eddie-hez.
– Nagyon szeretném, ha elmennél hozzá. Tedd már le azt a rohadt reszelőt egy percre.

Helen nem hagyta abba a körömrészelést.

- Azt akarom, hogy még ma délután felmenj hozzá, érted?
– Nem megyek fel hozzá. Se ma, se máskor – mondta Helen, és keresztbe tette a lábát. – Mit képzelsz, ki vagy te, hogy csak így parancsolgatsz nekem?”

Persze, aki próbált már dialógust írni, az tudja, hogy talán ez az egyik legnehezebb része az irodalomnak. Márpedig ebben az amerikaiak (Hemingway óta mindenképpen) verhetetlenek. Sőt, feltalálták a fából vaskarikát is: még a látszólag öncélú, üres diskurálásnak is funkciója van náluk! Aki nem hiszi, nézze meg újra Tarantino *Kutyaszorítóban* című filmjének reggeli-jelenetét, illetve abban a jelenetben azt a bő három perces süketelést Madonna *Like A Virgin* című daláról. Vagy – ha már Salingerről volt szó – olvassa el sokadszorra is az *Alpári történet* *Esmének, szeretettel* című remekművet... (Lövetei László)

SÜKETEK PÁRBESZÉDE

Adva van három ember: anya, apa és a fiuk. A fiú már felnőtt, úgymond kirepült a családi fészekből, elment Amerikába. Nem akart a visszakapott földeken gazdálkodni, ahogyan az apja szeretette volna, és végre kiszabadult a nyomasztó anyai irányítás, ellenőrzés alól is. Kaliforniában él, ott van jól fizető állása, felesége, aki gyereket vár tőle, ott van szabadságérzete, ott érzi jól magát. Az anya nem érzi jól magát, folyton azon bánkodik, hogy a fia kiment Amerikába, nem tud ebbe beletörődni. Azt szeretné, ha feleségestől hazajönne a székely falucskába, ahol ő, az anya, már elrendezett nekik mindent, beindított

egy saját boltot, amelyet vezethetnének, esetleg betársulna a szomszéd tervezett panziójába, ott is lehetne dolgozni. Mi kellhet ennél több a boldogsághoz? Úgy érzi, ő feláldozta magát, folyton dolgozott, hajtott, hogy gyarapodjanak, megvont magától minden jót a fia érdekében, s akkor tessék, ez a hála, elment, otthagya őket. Bár minden garassal spórol, az anya repülőre ül, elmegy Kaliforniába, hogy hazahozza a fiát.

Az apa csalódott, hogy a fia nem akar vele együtt gazdálkodni a faluban, érthetetlen, miért nem, pedig a földeket is visszakapták. Ráadásul a felesége is állandóan cseszegeti valamiért, sajnálja tőle azt az egy-két üveg sört, pohárka pálinkát, amit megiszik, azt a csomag cigarettát, amit naponta elszív, holott telik rá, megvan mindenük. Pedig milyen szépen, nyugodtan, komótosan lehetne élni, ha az asszony nem hajtaná folyton, ha nem kötne bele mindig valamiért.

Ennek a három embernek a felváltva sorra kerülő, ritmikusan ismétlődő belső monológjából áll össze a regény³. Mind a három csak fújja a magátét rendületlenül, mind a három meg van győződve a maga igazáról. A maga módján igaza is van mind a háromnak, mert a maga módján mindig mindenkinek igaza van. De sok „maga módján” létezik. Az empátia, a másik szempontjainak megértése hiányzik mind a háromból, a süketek párbeszéde folyik, a szereplők elbeszélnek egymás mellett. És „élnek” egymás mellett, mert igazi emberi kapcsolat nincs közöttük, a közös metszéspontokat többnyire a viták jelentik. Elvárás van, megértés nincs. A helyzet akár tipikusnak is mondható. A fiatalok elvándorlása nyugatra a székely falu egyik aktuális nagy problémája. De lehetséges a könyvnek egy másik, általánosabb olvasata is. Az emberek közötti kommunikációs képtelenség, amikor önző módon mindenki csak a saját szempontjait veszi figyelembe.

Tamás Kincső jól ismeri a székely falu világát, és kiismeri magát a nyugati környezetben is. Ez is hozzájárul regénye hitelességéhez. Meg az a nagyfokú beleérző képesség, amivel mintegy bele tud bújni a három nagyon különböző felfogású, eltérő gondolkodású szereplő bőrébe, agyába, lelkébe. A rövid, pergő mondatok olvasmányossá teszik ezeket a monológokat, arra ösztönözve az olvasót, hogy egy szuszra olvassa ki a könyvet. Ami nem akármilyen kvalitása egy regénynek. És

3 Tamás Kincső: *Módos asszony üres kézzel*. Marosvásárhely, 2017, Mentor Könyvek Kiadó.

ismerheti a szerző azt a hemingwayi kitételt is, miszerint minden valamirevaló megírt történetnek halállal kell végződnie, mivel van ez is a végén.

Tamás Kincsónek ez a második könyve. Jó volt már az első is, de ebben a másodikban nehezebb témáról ír még bravúrosabban. A *Módos asszony üres kézzel* akár könyvsiker is lehetne, bár ez – sajnos – nemcsak azon szokott múlni, hogy jó-e a könyv. (Molnár Vilmos)

A gazda (fa, 2015)